

Barn som lever med vold i familien

Et samarbeidsprosjekt mellom

Alternativ Til Vold(ATV)

og

Senter for Krisepsykologi(SfK)

Finansiert av Barne- og Familiedepartementet
For periodene 2004 til 2007, og 2007 til 2010

Bakgrunn for prosjektet

- NOU 2003: 31, Retten til et liv uten vold – Menns vold mot kvinner i nære relasjoner
- Eget fokus på **barna**:
  - Mer kunnskap om omfanget av vold i barnets hjemmemiljø
  - Økende kunnskap om en i utgangspunktet skjult og tabuisert virkelighet.
  - Kunnskap om voldens gjennomgripende effekt på barns liv og utvikling
  - Nødvendig å systematisere kunnskapsfeltet
  - Store utfordringer innen hjelpe- og rettsapparat, i forhold til hjelp og beskyttelse
  - Behov for gode hjelpemodeller
  - Behov for økt systematisk kunnskapsspredning

Hovedmål:

---

1. **Bedre kunnskapsgrunnlaget**

- Systematisere kunnskapsfeltet – forekomst, beskrivelse av barnas livssituasjon og hjelp
- Etablere klinikk
- Fremme kunnskap om hvordan barna kan nås
- Utvikle kunnskap om hensiktsmessige intervensjonsstrategier

2. **Formidling av kunnskap**

- Primært familievern, barnevern og krisesenter
- Sekundært BUP, helsestasjoner, politi, retten, skoler m.f.

3. **Etablere faglige nettverk og samarbeidsarenaer**

4. **Øke kvaliteten på det arbeidet familievernet tilbyr voldsutsatte barn spesielt**

Familievernet viktigste målgruppe 2004 - 2007

- ❑ 9 utvalgte FVK kontor spredd over hele landet; Bjørgvin, Bodø, Kristiansand, Hamar, Sandefjord, Stavanger, Sør Trøndelag, Tromsø, Østensjø
- ❑ Arbeidet nært sammen med dem i 3 år;
- ❑ En rekke seminarer arrangert lokalt (basispakke), systematisk veiledning
- ❑ Fremme samarbeid mellom FVK og lokalt barnevern og krisesenter – og med andre lokale sentrale instanser
- ❑ Disse kontorene var tenkt spre kunnskapen videre i sine regioner

Hovedmålsetting for arbeidet med barnevernet

- ❑ Øke barnevernet kompetanse om vold i nære relasjoner. Bidra med kunnskapsformidling og utvikle konsept for denne kunnskapsformidlingen (seminarpakke, veiledningsmal, skolering av fagteam)
- ❑ Bidra til utvikling av retningslinjer for barnevernets arbeid i familier som lever med vold
- ❑ Bidra til metodeutvikling innen barnevernet, som metoder for kartlegging av vold, krisehåndtering, samtalemotodikk med barn og foreldre utsatt for/vitne til vold, og utprøving av evidensbaserte metoder i arbeidet med foreldre som utøver vold

Virkemiddel

- ❑ Tett samarbeid med 6 utvalgte barnevern og deres fagteam
- ❑ Etablering av en ressurs/ referansegruppe for prosjektet
- ❑ Arrangering av regionale konferanse for barnevernet og samarbeidspartnere i 2009
- ❑ Utvikling av nyhetsbrev til alle barnevernsansatte om aktuelle tema
- ❑ Samarbeid med det nasjonale biblioteket for barnevernet om kunnskapsspredning
- ❑ Skolering av fagteam
- ❑ Utprøving av metoder for foreldreveiledning (Circle of security, Cooper og medarbeidere , International Child development programme (ICDP) Hundeide, Snipstad og medarbeidere, Circle of security, Foreldre- barn samspillsterapi (PCIT) *Chaffin og medarbeidere*)
- ❑ Utarbeiding av håndbok for barnevernet i arbeidet med voldssaker
- ❑ Utarbeiding av kompetansehevningssopplegg for skole- og barnehageledere i temaet vold i nære relasjoner

Konkrete ”produkter” som kommer:

- ❑ Gruppeveileder (blir utgitt snarlig)
- ❑ Manual for individuelt terapeutisk arbeid (blir utgitt snarlig)
- ❑ DVD – informasjonsmateriale (blir utgitt snarlig)
- ❑ Samtaleguide for barn på krisesenter, med DVD tegnefilm og barnebok om tema (sideprosjekt ved Magne Raundalen)
- ❑ Informasjonshefte til rettens aktører i barnefordelingssaker (kommer snarlig)
- ❑ Tegnefilm til ”Sinna mann” – ferdig høsten 2008
- ❑ 6 Nyhetsbrev til barnevernet; om prosjektarbeidet, informasjon og tema relatert til barn og vold. Det første kommer snarlig
- ❑ Kapittel i Røde Kors bok om forståelse av og samtaler med barn som lever med vold i familien (kommer snarlig)
- ❑ Veileder for barnevernets arbeid med voldsberørte barn (sluttprodukt av prosjektet)
- ❑ Modell og materiale for implementering av kompetanse i skolen

Bokprosjekt på Universitetsforlaget

Innledning

- Et overordnet historisk perspektiv på familievold
  - Samfunnets holdninger til vold i familien og vold mot barn
1. Grunnkunnskap/ basiskunnskap
  2. Barnevernes arbeid med familievold
  3. Andre tiltak for barn som utsettes for vold i familien

Utvikling av nervesystemet

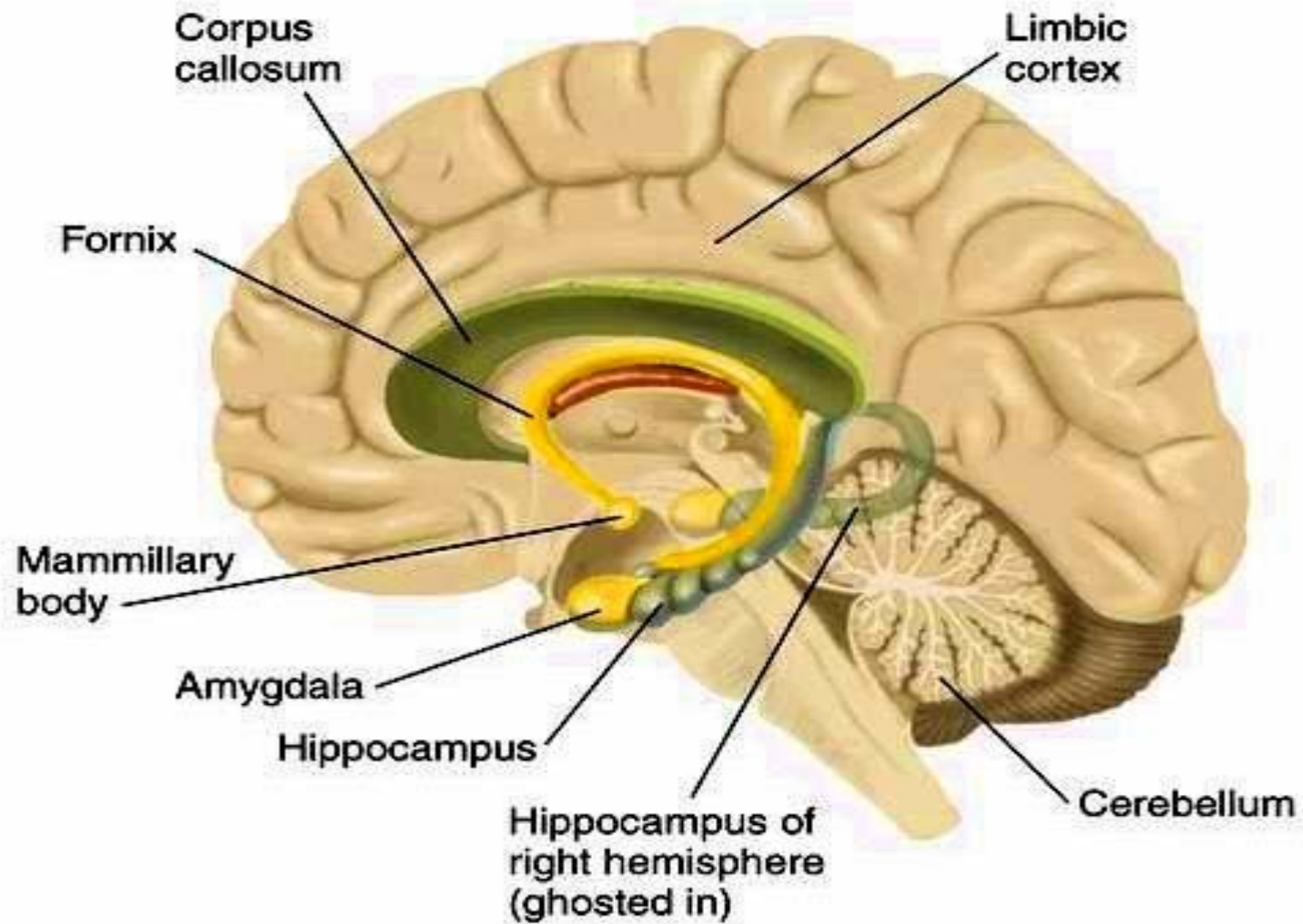

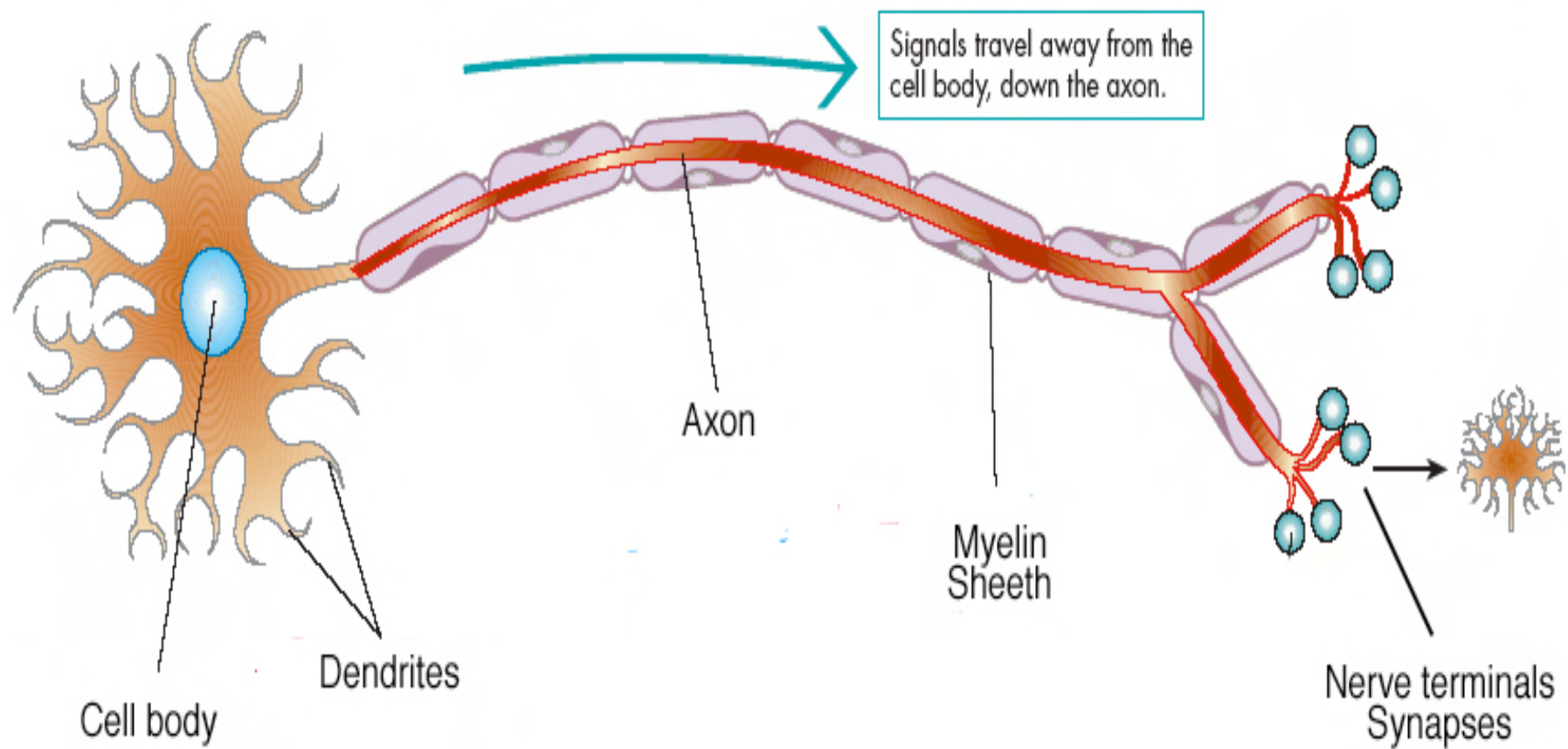
Den kontrollerende, rasjonelle del av
hjernen
(cortex)

Hjernens beredskapssystem
(Amygdala, Hippocampus, De limbiske
strukturer)

HJERNEANATOMI

-
-
- Corpus callosum
  - Hippocampus
  - Prefrontal cortex
  - Cerebellar vermis
  - Visuelt cortex
  - Auditivt cortex

Noen kjennetegn ved nevrobiologisk utvikling

- ❑ Hjernen gjennomgår en betydelig utvikling de første leveårene
- ❑ Barnehjernen er meget formbar (plastisk) og spesielt påvirkelig av miljøfaktorer som samspill med omsorgspersonene
- ❑ Plastisiteten medfører et betydelig potensial for læring og tilpasning, men gir også sårbarhet for påkjenninger og utvikling av psykiske lidelser
- ❑ Uheldig påvirkning eller mangelfull stimulering kan ha alvorlige konsekvenser for barnets senere fungering

Hjernen og den sosiale utviklingen

- ❑ Barnets sosiale fungering er avhengig av aktivitet i hjernebarken i høyre hjernehalvdel
- ❑ Denne delen av hjernen styrer evnen til å lese andres nonverbale signal som ansiktsuttrykk og tonefall og til å tolke andres hensikt og emosjoner
- ❑ Dette gjør barnet i stand til å tilpasse (synkronisere) sin egen atferd etter andres signal
- ❑ Disse delene av hjernen vokser i gjentatte "spurter" mellom 4 – 10 års alder
- ❑ Mot begynnelsen av puberteten har hjernen etablert sammensatte forbindelser mellom høyre og venstre hjernehalvdel, mellom følelse og språksentra

Effekt av stress på hjernen

- ❑ Stress fører til økt produksjon av glukokortikoider (cortisol) som frigjøres i hypothalamus- hypofyse- binyrebark akse
- ❑ Glukokortikoider skader hjernens utvikling
- ❑ Gjenn tatt stress tidlig i livet kan kan føre til endring av utviklingen av flere sentrale hjernestrukturer som hippocampus, corpus callosum og amygdala
- ❑ Trygge barn har lav glukokortikoidrespons på stress mens barn som tidlig får aktivert stressreaksjonen, har høyt nivå

Den onde sirkelen

- ❑ Gjentatt stress fører til et høyt glukokortikoidnivå, som igjen fører til endret nevrologisk utvikling gjennom endret kontakt mellom nerveceller (nevroner)
- ❑ Stress har sterkere effekt på barn som på forhånd har vært utsatt på hyppig og vedvarende stress
- ❑ Endringer kan måles allerede i 1 års alder ved hjelp av MR bilder

-
-
- Skremmende, stessende opplevelser tidlig i livet programmerer oss til en forhøyet stressrespons (økt produksjon av stresshormon) når vi møter farer

---

POSITIVT

Økt stressrespons øker sjansen for å overleve når vi er i fare og må kjempe og flykte

NEGATIVT

Varig økt stressrespons kan føre til en rekke fysiske og psykiske lidelser

Sensitive perioder

- ❑ Det ser ut til å være sensitive perioder for spesielle skadevirkninger av omsorgssvikt og mishandling
- ❑ Hippocampus ser ut til å være mest sårbar for stress og traume i førskolealder
- ❑ Corpus callosum ser ut til å være mest sårbar i 7-9 årsalder
- ❑ Prefrontal cortex ser ut til å være mest sårbar i puberteten

Teicher, 1997

-
- ❑ Corpus callosum er spesielt sårbar for effekten av forhøyet stresshormon.
  - ❑ Gutter som utsettes for mishandling/ omsorgssvikt er spesielt sårbare for skader på corpus callosum
  - ❑ En svekket corpus callosum gir svekket integrering mellom hjernehalvdelenene, dårligere integrering mellom språk og logikk (venstre hjernehalvdel) og følelser og impulser (høyre hjernehalvdel)

Teicher, 1997, Bellis med medarbeidere, 2003

-
-
- Verbal aggressjon mot barn sammen med vold mellom foreldrene, ser ut til å føre til reduksjon av forbindelsene mellom språkområdene i hjernen, og kan føre redusert kapasitet til abstrakt tenkning

-
-
- Tidlige traumer og belastninger gir økt risiko for psykiske lidelser og denne sammenhengen er spesielt tydelig ved stemningslidelser og angstlidelser (Shea m.fl., 2005, Myhre m.fl. 2007)

Nevrobiologisk utvikling i ungdomsårene

- ❑ Hjernen går i gjennom en stor omorganiseringsprosess: den er under ombygging
- ❑ 30 000 synapser går tap pr sekund, ca halvparten av antall synapse pr neuron går tapt
- ❑ Omorganisering av sentrale hjernestrukturer (amygdala, hypothalamus)
- ❑ Endring i balansen mellom systemer som setter i gang stress- responser og systemer som regulerer og moderer stressreaksjoner

(større aktivitet i amygdala og mindre aktivitet i fremre del av hjernebarken)

-
- ❑ Mishandling og omsorgssvikt i barndommen kan føre til redusert hippocampus volum hos voksne, men ikke nødvendigvis hos barn.
  - ❑ Det ser ut til å være en forsinket effekt av tidlig stress som oppstår i puberteten
  - ❑ Redusert hippocampus volum har en sammenheng med rusmisbruk, ulike personlighetsforstyrrelser og alvorlig depresjon etter puberteten

-
-
- Høyt nivå av stresshormon i blodet fører til begrenset vekst av nerveforbindelser i enkelte hjernestrukturer (hippocampus) og dermed "mindre å miste" i puberteten

-
-
- ❑ Omorganiseringen fører til et enormt endringspotensiale og utvikling av nye ferdigheter
  - ❑ Denne utviklingen er betinget av målrettet stimulering og bruk

-
- Tilknytningen mellom barn og omsorgspersoner er helt sentral når det gjelder å hjelpe barnet til stressregulering og danner fundamentet for at barnets gradvis utvikler funksjonelle stressregulerende mekanismer
  - Det vi ser på som skader i nervesystemet til traumatiserte barn er funksjonelle tilpasninger til et truende og fiendtlig oppvekstklime
(Teicher, 2002)

Vurdering av risiko og sikkerhet

- Hvordan skal mor og barn være trygge når de forlater far?
- Hvor skal de dra?
- Kan de fortsette med aktiviteter de setter pris på og holde kontakt med sitt sosiale miljø?
- Hva skal skje under møter med far?
- Hva med samvær?

Hvordan skal vi vurdere hendelsen

- Hvilken hendelse har utløst bekymring?
- Hvor bekymringsfull/ alvorlig er denne situasjonen?
- Hva er det vi vurderer som skadelig i situasjonen, hva er det som bekymrer eller alarmerer oss?

-
-
- Trengs det mer informasjon eller er informasjonen om hendelsen nok til å kunne slå fast om det som har skjedd er skadelig for barnet?
  - Hvordan vil vi gå fram for å få mer informasjon?
  - Hva skal vi gjøre dersom det vi får vite tilsier at barnet trenger beskyttelse
  - Når skal vi handle eller ha "is i magen"?

Hva kan komme til å skje videre?

- På kort sikt?
- På lang sikt?
- I beste fall?
- I verste fall?
  - Hvor sannsynlig er det at den aktuelle atferden vil fortsette?
  - Hva vil vår inngripen medføre for barnet, eventuelt voksne?
  - Kan det tenkes at foreldrenes atferd kan endre seg til det verre og bli farligere for barnet?